

SLOVESNOSŤ.

Literárnia a kritická príloha k »Orlovi.«

Zodpovedný redaktor:

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Roč. I.

Turč. Sv. Martin, 30. Apríla 1873.

Číslo 4.

Pohľady na literatúru slovanskú.

(Pokračovanie.)

I.

Literatúra slovenská.

Veku staršieho doba prvá siaha od najstarších zpráv o duševnom živote Slovanov vôbec a Slovákov zvlášte až do pádu državy Velkomoravskej (t. j. asi od r. 58¹⁾ pred Kristom P. až do r. 907 po Kr. P.).

V dobe tejto vyskytujú sa Slovania čo najstarší obyvatelia veľkej Germanie od stredného Rýna k Labi a od Dunaja k moru baltickému, a zvlášte Slováci, Moravia a Česi čo prví obyvatelia územia československého, počítajúc k nemu i časť Bavorska. Ponajprv stretáme sa so Slovanmi na verejnom poli r. 58 pred Kristom P., keď pod svojim vodcom Ariostom sviedli na Rýne bitku s povestným Juliom Caesarom, v ktorej súčasťníci sa krom iných Slovanov: Tribuci, Nemeti, Moravia a Slovenia. Dejepisec rímský Vellejus Patereulus spomína okolo r. 6 po Kr., že Moribud, kráľ Moravský v Česku, kam s vojami svojimi vtrhol, proti Rimanom vojnu viedol; i popisuje medze državy Moribudovej, ktoré tiahly sa vľavo a napred ku Germanii, vpravo ku Panonii a nazad k Dunaju a k Noricum.²⁾ Po smrti Moribudovej (býval buď v Holomúci buď na Vyšehrade) stal sa kráľom Van z rodu chorvátskeho (slovenského), po tomto vládli jeho synovia (r. 51) Vangius a Sido. O sto rokov neskôr (od r. 165—180) pod knazom svojim Bolemirom bojovali Moravia s cisárom Marcom Aureliom, v ktorej Rímania, vtrhnúce r. 174 cez Dunaj do zeme Chorvatskej (na Slovensko), a premohúce ich počas veľkej búrky v jednom údolí na rieke Váhu

alebo Hronu, položili jim posádku do pevnosti.¹⁾ R. 261 kráľ Moravský Atala rozšíril svoju državu až za Dunaj a cisár Galienus, ktorého dcéru Pipu mal za manželku, dal mu časť hornej Panonie. R. 358 vidíme ich bojovať spoločne s Chrvatmi a Srbmi (Sarmatmi) proti Konstantinovi II. a r. 374 sborili nebezpečné jim rímske mesto Carnutum, ktoré ležalo proti Devínu. R. 396 mali zase vojnu s Rimanmi, v ktorej sv. Ambrož, biskup Milánsky, žiadal písomne kráľovnu Moravskú Fridigildu²⁾, dľa mena Nemkyňu, aby manželka svojho k pokoji naklonila, a poslal jej katechizmus, aby ju dľa jej žiadosti vo viere kresťanskej utvrdil. R. 451 vidíme ich čo spojencov Atilových proti Aetiovi do Galie tiahnuť a po nešťastnej bitke na nívalách Katalaunských domov sa vracaf. A len r. 822 spomína ich nemenovaný letopisec Saleburský čo „Marahanov“ či „Marchanov“, majúcich vehlasného knaza Mojmira (Mogemar), ktorý bol už kresťanom. R. 833 vy-

¹⁾ V predošlom čísle na str. 17 stala sa chyba. Miesto: „r. 58 po Kr. P.“ má stáť: „r. 58 pred Kr. P.“ čo týmto opravujeme. ²⁾ Velleju s Patereulus I. str. 108—110. Red.

¹⁾ Dio Cassius LXXI. 8, 9, 20. ²⁾ Paulini Vita S. Ambrosii, 1857 p. 19 et 245. Aby to meno nikoho nepomýľilo, že Markomani boli Nemci jako i p. Sasinek v dejinách drevných národov“ na str. 46. tvrdí hovoriac že boli „prvii germanskii pristihovalci na územie terajšieho Uhorska, patriaci k veľkému kmenu Švédov;“ a nie Moraviani, podávame tu výpovede kronikárov, ktorí slovo „markomanský“ a „moravský“ za jedno držali. Mart. Kuthen píše: „A tu Marobudús, ktorý vtedy Markomanským, ináč Moravským kráľom bol, poddal sa Rimanom.“ Václav Hájek menuje Marobudu „kráľom Moravským.“ Puchner „v Kosmografii Českej“ píše: „Vandalovia (t. j. Srbovia), Moravia lebo Markomani, Dahmatovia, Chorváti, Slováci, Česi, Poliaci, Rusi, Lachovia — všetci sú jedon národ.“ Red.

půdil Pribinu, pohanského kňaza Nitrianskeho, zo zeme a vystavil v Nitre hlavný chrám sv. Jímrama. R. 846 bol prinútený Ľudvikom, kráľom Nemeckým, z prestolu zaľakovať a synovec jeho Rastislav nasledoval ho, za ktorého blahonosného vladárenia stalo sa pokresťanenie Slovákov vierozvestami sv. Kyrillom (Konstantinom) a Methodom r. 863. Keď na hrade Devine od vojska Ľudvikovho r. 864 a 869 bol obliehaný a nezdamným synovcom svojim Svätoplukom, zradne chytený a Ľudvikovi vydaný, oslepil ho tento r. 870 v Rezne. Na prestol jeho zasadol Svätopluk, i povýšil Moravu na vrch slávy. Pod ním oslobodila sa Veľmorava od Nemcov a hranice jej rozšírili sa na juh až k rieke Drave (r. 884) cez kniežatstvo Kocelovo. Keď r. 894 Svätopluk zomrel, odňal Arnulf Panóniu nazpät a nesvornými synami Svätoplukovými, Mojmirom a Svätoplukom upadla a zanikla drzáva Veľkomoravská bitkou v Bratislave r. 907 následkom vpadnutia Maďarov do Uhier, ktorí zaujali úrodné kraje staroslovanskej Panónie a rozpoltilo tým obyvateľstvo slovanské na sever a juh.

Po tomto stručnom politickom úvode doby prvej prístupujeme k dejinám literatúry doby tejto, ktorá rozpadáva sa na dve poddoby: *na pohanskú a na kresťanskú.*

Poddoba pohanská siaha od najstarších časov až po príchod vierozvestov slovanských sv. Kyrilla a Methoda v kraje naše od r. 58 pred Kr. — r. 863 po Kr.

Jako u každého národa vôbec, tak i u slovenského tvorivý duch národný v pôvodnej svojej osobnosti najpatrnejšie ukazuje sa v plodoch obraznosti svojej a takéto prvé a najstaršie výplody tvorivej fantázie sú *báje* (bájočné povesti), *speciánky* a *spevy sviatocné*, ekarakterističná to stránka duševného života národného v starobylosti jeho. Na bájoch a piesňach národných pracoval celý národ, v nich všetky tajné a zrejme sily a tvory prírody obživené a osobnené v božstvá predstavovali sa národu, a on v nich celou myslou sa pohrúžil; a preto sa nám v nich objavujú stopy národného bájoslovia slovenského a najstaršieho názoru predkov našich o svete jak mravnom tak i hmotnom.

Slovenský národ v mladistvom svojom veku krásnym týmto svetom Božím chodiaci trnie, zásné nad nesčislými úkazmi — a táto zvedavosť vedie ho k pátraniu príčin, jak na pr. vrch onen obrovský vyšínul sa na povrch zeme, kto ho pokryl stromovím, či ruky kládly pestré kvetiny u jeho zelenej päti; — divy nebeské, slnko, mesiac,

spanilá krása modriny hviezdnej, blesk hromu, dažď, smena počasia a sriedavosť roku, čarovný dojem niektorých miest, hájov, jaskýň, dolín, ubočí a strán, tajuplný šumot potočného rušaja a velebný pád valných riek — — všetko toto zachvátilo mohutne mladou obrazotvornosťou človeka Slováka v prvých dobách jeho tuzemského života a utvorilo prvé jeho básnictvo — báje, divné to rozpravy o divnom tomto svete. Báje zaoďialy sily prírody v moci božské, stelesnily ich na podoby bohov a bohyní a daly jim do rúk osudy národov a celú príčinnosť tuzemského života. Jako sa menil život národa od vystúpenia z kolisky jeho a z krajov prarodičovských, jako zrel a obohatoval sa na ďalšej púti svetom širým atď., tak rozhojnil sa i báj, toto zrkadlo prvotného života národa nášho a vybásnil tvorivou svojou čaromocou tisíc a tisíc povestí z nevyčerpateľného dna mladistvej a pružnej obrazotvornosti národa. Najzaujímavejšie sú povesti kosmogonické, t. j. také, ktorými si národ pôvod sveta a divné jeho úkazy dľa vlastných názorov vysvetľil hľadel. I vypravuje sa v bájach či povestach týchto čarokrásnych o troch nad iných vyvýšených Kráľoch (bohoch ohňa, či slnca, vetra a vody), o Drakoch, Strygách i Strygónoch, Ježibabách, Černokňažníkoch, veštech a vešticach, — a ohromná obraznosť bájenia staroslovanského javí sa v nich v pretvorovaní osôb na zvery a veci a týchto zase nazpät na osoby, v predstavovaní trestu a zlého čo kliatby padajúcej na jednotlivcov a s nimi i na mestá a krajiny s ich obyvateľmi. V nich vládne tá mravná nauka, že najponíženejší a najopovrhzenejší, obyčajne i najmladší stáva sa najpovýšenejším a osláveným, vinný a pyšný trestaný a nevinný a skromný časom hojne odmeneným, jakoby tým národ sám svoj osud vyobrazil chcel svoju dosavadnú poníženosť, ale i slavnú budúcnosť, opisujúc pri tom v týchto povestach svojich svoje vlastné cnosti i chyby, verejný i domáci život, práva, obyčaje atď. Povesti slovenské sú teda najprvšie kvety prstonárodného bájenia, ktorých pôvod padá hlboko do časov najprvšieho povedomia národného. Od počiatku svojho neznámeho až do bájočnej minulosti siahajúceho vzniku vypravujú sa ony u ľudu síce s premenami čo do reči — lebo táto behom času dľa svojho vývinu prejinačená bola — i v podstate a povahe svojej pôvodnej vždy tie isté nepremenené ostávajú. Reč povestí týchto čo útvorov prastarých je neviazaná, krátka a odmieraná, kvetistá, utešená, jak utešený je tento svet Boží, keď sa celý národ snivým okom dieťaťa naň díva. Prečítajme si len jednu po-

vest,¹⁾ i okúsime úhrn vnád a pôvabov čarovnej jej reči. Má ona zlaté svoje výrazy pre blesky slnečnie, srebro svoje pre jemný lúč mesiaca, zelenosť pre háje šumné, má celú velebnosť pri líčení vznešených úkazov prírody, záračnosť pre sily demonické, smelosť tvorivého genia, ktorý na zlatý vlas do povetria vešia zámky ohromné, má ligotavý skvos a blyšiacu sa nádheru pri popise bohatierov kráľovských, nakreslí mákave krásu hrdiny, spanilosť mužskosti hohatiárskej, vynadí čarovne bľadosť nevinu, svätosť čistoty, étheričnosť útlej dievčiny, má slzavosť pre ubohú matku, krčovitosť strastí pre utrápeného otca, dobrodružný beh mladistvej chasy, ktorá sa žene svetom týmto cestami požíva-

nými za svojim šťastím; — a tie zvieratka milé, tá včelička pracovitá, ten mravenčok neukonaný, ten verný psičok, tá múdra mačička či nemajú všetky svojskú svoju reč vyčuchanú, vystreženú z vlastného jich života a z náklonnosti jich k človeku? A tak jak obsahom tak i výpravou patria povesti k epickému druhu básnictva nášho a prevyšujú vekom svojim, jako sa to z obsahu i zo zovniutornej ich podoby s istotou zavierať dá, všetky iné plody básnictva národného, ktoré sa vôbec deli na epické či výpravné, vekom staršie, a na lyrické, t. j. citné, mladšie. Dramatické či predstavné básnictvo vyvinulo sa až v kresťanskom stredoveku spôsobom umelým.

(Pokračovanie nasleduje.)

Ivan Turgeniev čo novelist.

(Pokračovanie.)

My Slovania žijeme v úzkom spojení s obkľučujúcou nás prírodou a tvorstvom, i všade je povera na domácných, poľných, lesných a vodných duchov rozšírená. I túto sympatiu s prírodou, túto poetickú poveru Slovanov zná Turgeniev umelecky, majstrovscky nakresliť, čo sa najme v obraze „Biežin lug,“ ktorý je jedným z najkrásnejších, zrači. Poľovník vypravuje, že raz domov sa vracajúc poblúdl, a príjduce na jednom vršok, uzrel pred sebou veľkú rovínu, ktorou rieka pretekala. Nastal večer a na podnoží vrchu zablyskly sa dve vetry. Pri nich pohybovaly sa hmlisté postavy ľudí. Boli to mladí pasáci zo susednej dediny, ktorí pásli babún.²⁾ Poľovník ľahol si pod kriačik blízko nich, i zdal sa spať, no pri tom počúval jich rozhovor. Najbojazlivejší ale i najvýmluvnejší poviestkár o duchoch chlapec, menom Iljuša, vypravuje o strašidlách, kým druhí pasáci pilno poslúchajú, hlavne rozpráva o domovom duchu, ktorého nemožno nikdy vidieť a ktorý len buchotom otváraním a zatváraním dvier atď. dáva o sebe vedieť. Malý, zadumčivý Kostja rozpráva o Rusálke, jako sediac na haluzi nad potokom tesára dedinského, ktorý v lese zabľúdl, k sebe

milo vábila a ačkoľvek on prežehnal sa svätým krížom a tak sa jej zbavil, preča má od nej porobené tak, že je zadumčivým, že zachmúreno pred seba hľadá a s nikým slovíčka neprehovorí. I nasledujú mnohé rozprávky o strašidlách, o duchoch atď.

Tieto rozprávky bývajú často pretrhávané úkazami, ktoré sa strašidlymi byť zdajú. V blízkej trstine nečo šuští. „Snad sú i tu Rusálky,“ pýta sa predesený Fedja. „Nie, nie sú,“ odpovedá Kostja, „tu je miesto čisté, voľné, ale na blízku je rieka.“ Všetci utíchli. „Naraz nekde v dialke zavznel tiahly, prenikavý, skoro nariekavý zvuk, jedon z tých nepochopiteľných nočných zvukov, ktoré niekedy nenadále vznikajú prosred hľbokej tichosti, zdvíhajú sa vo vozduchu zavisnú a jakoby zomierajúce zanikajú. Človek naslúcha, i zdá sa, že to nič nemie, no preča to zunie. Zdá sa, že nekto dlho, dlho pod nebeským blankytom zavola . . . a druhý sa mu v lese tenkým, ostrým smiechom ohlásil, a slabý šuchot a hvízd preletel po rieke. Chlapci pozreli jedon na druhého i triasli sa od strachu. . .“ „S nami je sila križa!“ šeptal Ilja. Chlapci utišili sa po chvíli, i zahržili sa opät do svojich bájných rozprávok, i zase bojá sa. Najmladší z nich, sedemročni Vanja, nepovážia sa ani vykuknúť zpod svojej rohožky, a ani pečené zemiaky, ktoré jedon z pasákov z pahrapy vyberá, ho nezaujímajú. Len Pavluška, najsmelší pasák, nerobí si z ničoho nič; keď Ilja vypráva o utopencovi a jeho mohyle neďaleko rybníka, o barančekovi, ktorý vie hovoriť atď. Naraz zdvihnú sa pastierski psi, zaštekajú i stratia sa

¹⁾ Povesti slovenské vydali: Rimavský, Božena Němcová a Pavel Dobšinský s H. Škultéty. Kto by chcel obšírnejšie pojednanie o nich čítať, ucestávame ho na znamenité dielo P. Dobšinského „Úvahy o slovenských povestach“ vydané r. 1871 nákladom Mat. Slovenskej. Red.

²⁾ Babún, črieda koní. Red.

v nočnej tme. Chlapci trasú sa od strachu; Vanja vyskočil zpod svojej rohože. Smelý Pavluška bežal za psami i volal na nich, jich hlasy sotva bolo z dialky počuť; i počuť bolo, jak nastrašená črieda koní sem tam cvála.

Štekanie psov zamlklo; zďaleka ozýval sa hlas Pavluškov. Chlapci hľadeli zadivení jeden na druhého. Naraz blížil sa neкто na cvälajúcom koni. Kôň zastál pri vatre a Pavluška držiac sa hrivy koňovej zpusťil sa z neho. I dunčovia pricválali a uľahnúť si vyplazili červené jazyky. „Čo sa stalo?“ pýtali sa pasáci. „Nič, myslel som, že to vlk,“ odpovedal ľahostajne Pavluška oddychujúci si. Chlapci sa opäť uspokojili, poverčivý Iljuša vypravuje zase o strašidlách, o starom umrelom jich zemskom pánovi Ivanovi Ivanovičovi, jako po smrti straší, a nemá v zemi pokoja, ponevác ho mohyla tlačí, o starej Uljane, ktorá chcela na svätvečer v predsieni chrámovej vidieť, kto budúceho roku umre, sama sa ale videla. „Nuž, a čo, či ešte nezomrela?“ pýtal sa zadivene jeden pasák. „Však ešte nenie koniec roku,“ odpovedal druhý. Naraz zjavila sa biela holubica nad vatrou, zastála v svetle na jednom mieste, zatrepotala krydlama a odletela. „Asnaď zabľúdila z domu,“ podotkol Pavluška, „teraz bude tak dlho lietat, kým nenajde miestočka, kde by prenocovala.“ „A čo Pavluška,“ prehovoril Kostja, „či to nenie duša spravodlivého, ktorá letí k nebu?“ Pavluška zamyslel sa, hodil za hrsť rázdia na oheň a riekol: „Môže byť . . .“ Ďalej vypravujú pasáci o zátmení slnka, jako ľudia mysleli, že je koniec sveta, a o Triškovi či antikristovi, ktorý sa má so zátmením slnka a s koncom sveta zjaviť. „A kto je to ten Triška?“ pýta sa Kostja. „A ty to nevieš?“ skočil mu do reči Iljuša. „Zkade si chlapče, že neznáš Trišku? Triška — to bude taký podivný človek, ktorý príjde; a príjde ten podivný človek, že ho nebude možno ani sviazať a že mu nebude možno nič urobiť: no, bude to taký divný človek. Budú ho ku pr. chief krestania chytíť, vyjdu za ním, sviažu ho, a on jich oslepí, a tak jich oslepí, že jeden druhého pobijú. Sputajú ho refazmi, i zatlieska si dľaňami a hneď z neho zpadnú. Nuž a bude chodiť ten Triška od dediny do dediny, od mesta do mesta, a bude ten Triška chytrý človek a bude svádzat ľud krestanský, no a nik mu nebude môcť nič urobiť. Bude to taký divný, chytrý človek.“ — Keď Pavluška, najsmelší to chlapec, skončil svoje vypravovanie o zátmení slnka, jako všetci mysleli, že sa k jich dedinke blíží Triška a ono to bol bednár Vavila, ktorý vracal sa domov a niesol na hlave prázdnu

drevenú nádobu, zasmiali sa všetci chlapci a umlkli na chvíľku . . . Ohliadol som sa okolo,“ vypravuje poľovník, „velebne a slavno prestierala sa predomnou noc; sviežosť pozdnieho večera zmenila sa na suchú polnočnú teplotu, a ešte dlho mala ležať mäkkým, závojom na spiacich nivách, ešte dlho bolo do prvého štebotania ptáčkov, do prvej rosičky rannej zory. Mesiaca na nebi nebolo; zdalo sa, jako by nesčíslné zlaté hviezdy, rozdielne sa blyšťaly, tichunko tiahly v smere „mliečnej cesty,“ a hľadiac na ne domnieval som sa, že cítim rýchly, neustály beh samej zeme . . . Divný, prenikavý bôľny jakýsi výkrik rozletel sa naraz dvaráz jednozadruhým a za niekoľko okamžiení opakoval sa, ale už v dialke. Kostja zachvel sa: „Čo to?“ „To kričí nejaký vodní pták,“ odpovedal pokojne Pavluška. Iljuša bojzlive tvrdí, že je to „lješij“ (lesní duch), začína o ňom vypravovať nové poviestky a opisuje ho, jako vyzereá. „Ja nepochopujem, prečo taká ohava má byť na svete,“ dodal Pavluška. „Nekrič, nenaďavaj,“ prosí Ilja, „zvieš, že to počuje, a . . .“ Nastalo mlčanie. — „Hľadte, hľadte chlapci,“ ozval sa naraz detský hlas Vášov zpod rohožky, „podivajte sa na Božie hviezdíčky, jako včeličky sa rojá. Vystrčil sviežu svoju tváričku, oprel sa o dľaň a pomali zdvihol hore veľiké tiché svoje oči. Zraky všetkých chlapcov pozdvihly sa k nebu, a dlho, dlho to trvalo, kým jich zpusťili dolu. Chlapci umlkli. Pavluška vzal malý kotlík, v ktorom si zemiaky varievali, a chcel k rieke pre vodu. Iljuša mu to chce prekaziť, aby ho „vodník“ k sebe nezťiahol. Pavluška, neohrozený chlapec, ide, rákosie v rieke čosi ťuhoce, šopoce. Ilja vypravuje medzitým, jako lanského roku „vodník“ jich malého priateľa Varju k sebe vzal. Pavluška vrátil sa s vodou. „Chlapci,“ hovoril, „niepekná vec!“ „No čože?“ „Počul som Vasin hlas.“ Všetci zachveli sa strachom. „Jako to, jako to,“ pýtal sa ticho Kostja. „Na môj vieru. Jako som stál a pre vodu sa nahýnal, volal neкто na mňa Vasiným hlasom z vody: „Pavluško, Pavluško, poď sem!“ Odišiel som, vody som ale nenačrel. „Hospodine. Hospodine,“ šopkali prestrašení chlapci, zehnajúc sa svätým križom. „To je nešťastné znamenie,“ hovoril určite Iljuša. „No nech,“ odpovedal s odvahou Pavluška, „svojmu osudu nik neujde.“ Chlapci utíchlí; bolo na nich pozorovať, že Pavluškovu slová na nich hlboký dojem urobily. I položili sa pred ohňom, jako by chceli zaspať. „Čo to?“ pýta sa naraz Kostja, pozdvihnúc hlavu, Pavluška poslúchal. „To letia sluky a pískajú si.“ „A kam to letia?“ „A ta, kde vraj nebyva ni-

kdy zima“ „A či je taká krajna na svete? „Je, — ďaleko, za teplým morom.“ Kostja vzdychol si, zažmúril oči a všetci chlapi popspali. Mesiac vyšiel, oheň zhasol, hviezdy tiež, poľovník zaspáva, pri prvej zore precitne zo sna drev lež mali pasáci odchádzajú; asi o štvrt roka počuje, že Pavluška

(Pokračovanie nasleduje.)

zomrel. Charakteristické je pre poetu Turgenieva, totiž pre jeho zvláštne mystické a fantastické náklonosti, zakončenie týchto náčrtkov: „S poľutovaním musím dodať, že Pavluška už toho roku zahynul. Nezatopil sa, no zpadol z koňa a zomrel. Škoda, bol to znamenitý chlapec!“ — —

Kritické úvahy

o Pet. Z. Hostinského smutnohre „Svätoslavičovi.“

Podal † *Ludovít Kubáni.*

(Pokračovanie.)

Keď sme takto hlavne zástoje smutnohry preskúmali, ohliadnime sa trochu i po podriadených osobách dramatu.

A tu vopred vypovedať musíme, že tieto individualne podarenejšie sú jako predošlé, ku pr. *Svieneld*, tento hýbateľ celého deju je ozaj majstrovsky líčený. V ňom je zosobnená zášť cudzincov proti Slovanstvu a táto zášť i odôvodnená jak závisťou tak obzvlášte zavraždením jeho syna Liuta. Duševnia pohnútky jeho ďalších k skáze bratov namerených výkonov je i jasne vystavená i dobre použitá, a skrze to výsledky dôkladne motivované. Jestli by som chcel tomuto zloradcovi Jaropolka dačo vytknúť, to by asi to bolo, že ho p. pôvodca postavil až veľmi do popredia na úkor Jaropolkovho rázu. Ináče tomu ľahko odpomôcť, jako som to už pri charakterisovaní hrdiny dramatu načrtol.

V protive s princípom *Svienelda* stojáci najvyšší kňaz *Bojan* je také zosobnenie veľkého žretea, jako si ho ja predstavujem. On je zvestovateľom vôle bohov a ľudu, vykonavateľom závetu Svätoslava a hlasateľom slovansko-štátno-národného principu. Veľbná to úloha už či do intencie, či do výkonu. Načrtal ju p. pôvodca dobre a iste by podarenejšia bola, keď by jej nezavádzala písala Svätoslava. Tento ale neviditeľný posthumný zástoj Svätoslava reprezentujúci nástroj, je i zbytočný, i prirodzenú illusiu čítateľov rušiaci. Zbytočný preto, ponač pravdy a veštby, čo zvestuje, vlastne majú byť hlásané Bojanom, do ktorého úst skutočne patria, — a illusiu rušiaci preto, ponač je skutočne len nástroj t. j. drevo jako ho tam Jaropolk nazval. Keďby to bol aspon dáky duch jako ten ku pr. v *Hamlete* . . . ale — písala! Či nástroj tento patri snáď k symbolom mysterii pohanského kňazstva? Možno! A keď áno, — teda bol i prihrubý,

aby bars len i tak slabého ducha, jako je Jaropolkov zmýlil, abo na pravú cestu dovedol.

Krátkymi, lež významnými tahmi sú predstavené osoby *Rogvolod* a *Blud*. Prvší je praktického bezohľadného rázu muž, ktorý všade a povždy len svoj prospech hľadá, jako to z odpovedi Radgostovi danej jasne vidno; druhý, ktorý až na koreň deju vystupuje, odpovedá úplne svojmu menu, zavádza i Mstislava i Jaropolka. Prečo? Aby z oboch pre Varjagov koristiť mohol. On zosobňuje teda chůtku týchto po nadvláde, čo sa na prvý pohľad zdá, že skutočne hľadal bratov mier, ponač sa pri tragickej smrti svojho veľkniežata pohnutým vidí. To sa ale, jako vravím, len tak zdá, bo zreteľne vyslovuje sa Mstislavovi: „Pochytia sa dvaja vlci, — a ja jak krkavec poletúvať budem . . .“ teda určite vystavený smer jeho, — a ja len to ľutujem, že mu p. pôvodca pokladá sústrast nad smrťou Jaropolka, ktorú nevedomky zapríčinivší sám, dôsledne javiť nemohol a nesmel. Ľutujem i to, že jak na ňom, tak na *Svieneldovi* sa zlorada nepomstí, jako sme to na *Rogvolodovi* videli, — bo pri tých dvoch ujde zlý skutok trestu, čo je chyba pojmu mravnej odplaty.

Varjažko, *Izaslav*, *Karna*, *Mstislav*, *Slaviš* a *Radgost* v pohahu k predošlým majú primále tak rečeno tretej triedy zástoje. Dľa jich osobnosti a úkonov sú dost dobre nastieneni, obzvlášte *Varjažko* a *Karna*, menej *Mstislav* a *Radgost*, najmenej *Izaslav* a *Slaviš*. Zavádzia dôstojnému dramatickému vývinu jich úloh až krásny a utešene prevedený lyricko-epický moment spevov *Lubici*, *Ludeka* a žretea; najviac ale vystrojenie ježibaby, strýg, duchov atď., ktoré síce staby posluhy osudu, už predkom pripravia hrdinov pád, preda dramatickému vývinu skutočného deju ani za mak nepomôžu. Táto

koloratúra tragoedie, keď ju už pán pôvodca uviedol, mohla byť asi jako predihra vystavená; o čom ale dolu nižšie pri oekonomii dramatu prehovorim.

Eudek a spievajúci *žrec* sú ozajšni Klopstokovskí bardí v rúchu slovenskom. A ponevác i kroz spevy Eubicine lyricko-epický ráz v prítomnej smutnohre na úkor vystavenia dramatických motivov tak veľký úkol hrá, — mal bych vôľu pomenovať tragoediu túto týchto troch živlov jako dákasi mozaika zostavená, a jej dramatický dej vykoristil p. pôvodca až nad mier k ukázaniu a dosvedčeniu svojho lyricko-epického básnického talentu.

Malušín a *Dobrynin* zástoj zdá sa mi byť vymeneným. Nerozumiem Malušu, prečo sa len Vladimira, (či za to, že je najmladší?) pridržuje, Jaropolka temer nenávidí a o Olega sa nestará. — Veď je matkou všetkých troch! Či snad nie? Keď p. pôvodca túto materinskú strannosť nehodlal vysvetliť, nemal ju použiť, nechajúc jej prirodzený zástoj rovnej náklonnosti ku všetkým synom.

Potom, komuže patrila po práve správa Nevgorodu po odchode Vladimira do Záhoria? Ja myslím, že patrila Maluše jako matke, nie ale Dobryne, — čo je v prítomnom dramate naopak. Nech znení p. pôvodca zástoje oboch, i zodpovedia dôkladne infenciu jeho. Dobryna bude podnecovateľkou Vladimira k vyvedeniu zámeru obsiahnutia veľkniežatstva, a tým padne Malušina, neodôvodnená materinská strannosť; nech prejme Maluša správu — a tým klesne Dobrynin neoprávnený úkol.

Za štafážu, okrasu a spojivo slúžiace zástoje kňazov, zvestoňá poslov, dievčat, mládenčov, mešťanov, kupcov, sedliakov, vojakov, chlapov, starca, starušky, sluhy, častníka hospodárskeho, jeho ženy a dcéry, vojanských plukov, hlasy zverov a ptákov — bársby ja tieto poslednie vynechať radil — sú či v jednotlivostach či v celku podarené, a až predstavenie dramatu na prknách tak rečeno nemožným robia, predsa či v pozadí, či vo vývoji samého deja, tvoria neodbytnú polku jednotlivých rozvojev, pre možnú jednodotu deja; nie tak času a miesta, bo je to ani nemožné.

Pravda, že je tohoto situácie objasňujúceho a spojujúceho materialu primnoho, lež to patrí už k oekonomii dramatu, ktorú nasledovne posúdiť chcem.

P. pôvodca rozvrhol svoju smutnohru na tri dejstvá, čo je síce tiež prirodzený rozvrh, lež dľa môjho zdania príúzký na tak veľkú látku jako je prítomná. Práve súženie tohoto rúcha dramatu je príčinou, že jedno-

tlivé charaktery viacej len načrtané, či nastienené, nežli dôkladne odôvodnené sú. Ja myslím, že tak ohromný v priebehu 3 rokov sa udavší dej, potreboval širšieho rámea k dramatickému vystaveniu svojmu, čo sa prirodzene docieli, keď p. pôvodca svoju tragoediu na 5 dejství rozvrhne. Patrná je vada v tomto ohľade i z toho, že prvé dejstvo jeho, tak jako je sostavené, tvorí samé polovicu celého dramatu, ktorý pomer je poňahom na ostatné dve dejstvá vonkoncom neprirodzený. Posledne dve dejstvá teda, v ktorých vrch dejů či uzol, rozpletenie a rozehoda, teda najdramatickejšie momenty, jakoby do úzkej škrupekiny vtisknuté sú — nestoja v súmernosti s dlhočiznou expociiou, a vlastne pre toto je katastrofa viacej náhodná, tak rečeno ani netušená, neočakávaná. Inakšie t. j. dôkladnejšie by bola zpracovaná látka a jednotlivé charaktery, dôslednejšia by bola rozehoda či katastrofa, keď p. pôvodca svoju tragoediu na 5 dejství rozdelí. V prvom znázorní expociiu a počiatok zápletu, v druhom bude postupovať v záplete, v tretom dôjde vrchu, v štvrtom bude rozpleťvať uzol a v piatom vystaví rozhodú.¹⁾

Nech p. pôvodca pokúsi sa svoju prácu nasledovne rozdeliť, a uvidí, že to bude prirodzenejšie:

Prvý rozvoj jeho je: je a ani nemôže iným byť, jako *predihra*. I má stáť von zo skutočného dejů, ponevác je len básnický staby allegorický obraz toho, čo a prečo skutočne nasledovať má.

Prvé dejstvo jeho začína sa prirodzene s 2. rozvojom, s trýžnou Svätoslavovou a končíť sa má so 6., vlastne s intermezzom choru dievčeniec a mládenčov, a patrične s veštbou Ježibaby. V týchto 5. rozvojev je už expociia obsažená a počiatok záplety sa takže stal, či už i sám dej zamotáva sa zasnúbením Rognedy s Jaropolkom.

Druhé dejstvo začínalo by sa 7. rozvojom, a fahalo by sa prirodzene k ostatniemu výstupu p. pôvodcovho prvého dejstva; je tó postupovanie v záplete, tak jako to theoria dramatu prirodzene vyhľadáva.

Dej vrholí v *tretom* dejstve, vlastne tam, kde Oleg padne a Vladimír na útek sa dá, či kde je Jaropolk na výške svojej moci, nasledovne *druhé* dejstvo p. pôvodcovho stane sa prirodzene *tretím* až po rozvoj siedmy,

¹⁾ Stalo sa. A tu podotknúť musíme, že p. Hostinský na mnohých miestach dľa kritiky tejto smutnohru svoju opravil a tak len v „Minerve“ uverejnil. Čo napraviť nemohol, najde et. čitateľ v menovanom almanahu, ktorý mu snažne odporúčame.

ponevác sa šiesty, alebo s monologom Jaropolka nad smrťou Olega povedaným končiť má.

Štvrté dejstvo teda začať sa má so siedmym rozvojom II. dejstva p. pôvodcovho a má sa končiť trefou scénou III. dejstva, t. j. tam, kde Rogvolod padne a Rogneda sa Vladimirovi, jako víťazovi, zasnúbi. Katastrofa týkajúca sa Jaropolka, počiatok svoj bere so štvrtým rozvojom p. pôvodcovho III. dejstva, a tak sa má nastúpiť dejstvo *piate*, až do konca celej smutnohry. Že toto dejstvo jako rozhodné trochu krátko vypadne, tomu nech p. pôvodca odpomôže tak, že *odôvodní zavraždenie Jaropolka*, jako som to

u pri Vladimirovi podotkol, — načo mu ne-
treba inšie, jako jedon rozvoj medzi piatym
a šiestym položiť, v ktorom by asi vo forme
monologu Vladimira odôvodnil ukladné sice,
lež nutné zavraždenie Jaropolka najatými
Varjagami.

Nech p. pôvodca do laskavého povšim-
nutia vezme tento môj náhľad o oekonomii
jeho dramatu, a nech prítomnú smutnohru
dľa tohoto rozvrhne, i uvidí, že dobre radil
som, a že práca jeho v odporúčanej forme
netušenno mnoho na zovňajšej úprave vyhrá,
zodpovediac takto theoritickým požiadavkám
formy veľkého dramatu.

(Dokončenie nasleduje.)

Príspevky k nauke o prízvučných rytmických rozmeroch v slovenskom básnictve.

(Pokračovanie).

Dve jednoslabičné slová, jestli obe prí-
zvuk mať môžu, platia za dvojslabičné slovo,
i tvoria trochej: *Prach si, kto je, Pánboh, zlo-
dúch, jestli, keďby, ja bych, nemám* atď. Toto
platí i o jednoslabičných predložkách: *na
dom, prez tad, pod krov, pred nim*. Vynimajú
sa tu: *dľa, krom, skrz, blíž*, ktoré neodnimajú
prízvuk podstatnému abo prídavnému menu.

Proti tomuto upotrebovaniu hreší sa často,
i nech stojá tu ešte nektoré zvláštne predpisy.

Majú-li obe slová jednoslabičné tú istú
závažnosť, závisí to od básnika, ktorému
z nich chce dať prednosť: *muč, bi*, alebo:
bi, muč!

No nech sa dá závažnejšiemu slovu prí-
zvuk a tak prvé miesto. Tak n. p. na miesto:

Nepohneť se list bzu

Str. 76.

položil bych ja radnej *bzu list*, lebo tu *bzu*
je závažnejšie a určitejšie slovo, nežli *list*.
Závažnejšie sú ale vôbec podstatné mená,
jako zámená privlastňovacie a ukazovacie:
mój, tvoj, ten. Nech sa teda klade, keď sa
potrebujú trocheje: *pán tvoj, Bôh mój, meč ten*,
a nie *tvoj pán, mój Bôh, ten meč*, lebo *tvoj,
mój* atď. pred ostatnými menami prízvuk
tratia. Tak je vo verši: „Hrob ten Reka
udatného kryje.“ (Str. 74.), položenie: *hrob
ten*, dobre zvolené. Obyčajne majú i pod-

statné mená prednosť pred prídavnými a dru-
hými čiastkami reči. Tak nemajú vo veršoch:

Riči gak hrom ze sta děl,

Str. 119.

Až smrt zlá gi ukogi,

Str. 122.

hrom, smrt, dobré polozenie. I samé zámená
osobné tratia prízvuk pred jednoslabičným
slovesom a pred slovom sám: *ja chceš, ty
máš, on sám* — nie sú teda trocheje, lež
janby. Pomocné sloveso: *som, si, je* robí tu
výnimku: *ja som, ty si, on je* — sú trocheje.
Vo verši na str. 171:

Od ktorého gest živ vsvět
prídavné meno *živ* malo sa predložiť pomoc-
nému slovesu *gest*. Tak i na str. 113 má
byť miesto

Gest sýt na gích peychu kladena
Sýt jest atď. položené.

Dve jednoslabičné slová, z ktorých prvé
nenie prízvuku schopné, druhé ale je prí-
zvučné, nesmejú sa čo trochej užívať. Ne-
schopné prízvuku sú: zkrátený datív a aku-
satív zámen: *mi, mä; ti, tu; mu, ho; si, sa*;
— spojky: *a, i, že, at, nech, lež* atď. a ostat-
nie druhé jednoslabičné slová: *či, snad, až
už* atď. Nech skusuje človek svoj sluch, či
možno: *až sem, lež ja, či ty, i my, už nie* dľa
pravidelného vyslovenia jako — skando-
vať. Tak je vo veršoch:

Pro tebe bychsy gen přál

Dústogenství,

Že mne privedl k zdraví,

Str. 78.

Str. 79.

sloh veršu trochejického pochybený, lebo *sy gen, že mne*, nie sú dľa pravidla trocheje. Nech sa dá slovám toto polozenie:

Pro tebe gen bychsy přál,
Mne že přivedl k zdraví,

a nemôže sa tu nič karhať.

Ale slovká: *tu, tam, sem* môžu mať prízvuk, lebo odvodzujú sa zo zámen ukazovacích, jako i *kde*. Keď ale dve neprízvučné jednoslabičné slová jedno pri druhom stojá, obdrží prvé metrický prízvuk: *až mu, až ho*,

už mi, nech mi, lež mu, už však, — — ; keď som prišiel — — —. Preto sa veršu:

Až se audy sřekly,
nič nemôže vytýkať, lebo slovko *až* pred se metrický prízvuk mať môže; no môže sa chyba vytýkať tomuto veršu:

Že gho těžké dost giž dlouho vlekly,
lebo slovko *že* čo prízvuku nemožné pred podstatným menom *gho* ani metrického prízvuku mať nemôže; i musí sa takto zmeniť:

Těžké gho že dost už dlouho vlekly.

(Pokračovanie nasleduje.)

Knihy a spisy redakcii zaslané.

Obrazy života. Č. 14. vyšlo s nasledujúcim obsahom: Alchymista, hist. román z počiatku XVII. storočia od Ed. Herolda; Jak před časy soudivali, obrázok nakreslil F. Nechvíle; Z písmí Josefa Baše, Jarní; Princezna a zvíře, pohádka, vypravuje J. K. Hraše; Květina zo Sumatry, rom. od V. Skiby, přel. V. Špaňhel; Feuilleton; Věstník průmyslový; obrazy s opismi: K. Hynek Mácha, Piferaro, Bastila pařížská před rokem 1789; Listárna redakce.

Osvěta. Č. 5. má nasledujúci obsah: Pokroky v náuce o světle, podáva M. Pokorný; Romance, od Elišky Krásnohorské; Na vejminku, poviedka od V. Hála; Jednota dramatiků českých, od Fr. Zakrejsa; Jan Matejko a jeho „Báthory“, podáva dr. Mir. Tyrš; Z literárního ruchu ve Francii, od L. Legera; Literární rozhledy, od Vác. Vlčka a Fr. Zakrejsa.

Světozoru vyšlé čísla 13, 14, 15, 16 a 17 majú asi tento bohatý obsah: Nemodleneec, román od Karoliny Světlej; Náróde, pomoz si, a bůh ti pomůže, národno-hospodárske pojednanie; Z loveckého života; Obrazy z Číny; O zákonech komposice v umění výtvarném, od dr. Mir. Tyrša; Obrazy z Krajínska; Hořký osud, bulharská poviedka; Z výletu do Petrohradu a Moskvy; Výlet do Krajín alpských; Divadlo a umenie; Literatura; Podobizne so životopisami: Apoštol Matúš, dr. Svetožár Miletic, dr. Anton Randa, Apoštol Šimon, Milovoje Petrovič Blaznavac; mnohé iné vyobrazenia, jako: vniutornosti jaskyne Postojnanskej, typy juhoslovanské atď. V prílohách máme: Muž bez košile, od D. Jerrolda; Knižovny a čtenáři českomoravští; Proč se neoženil, humoreska

od O. P.; Politický přehled; Vojenství; Přírodní vědy; Drobnosti atď.

Slavjan. Časnik slovstven i uzajemen za Slavjane kniževne i prosvětljene. Vreduje i na světlo dava *Matija Majar* v Celovče (Klagenfurt). Číslo 4. má nasledujúci obsah: Slovo o Slovakah (v článku tomto oboznamuje vehlasný p. redaktor bratov Slovincov o slovenčine našej a o našich časopisoch); Slovestvo Slovakov (stručný to přehľad lit. slovenskej; oba tieto články spísané sú na základe našej „Slovesnosti“, ktorú p. Majar, jako i „Orla“ a „Letopis Mat. Slovenskej“ vehní odporúča); Sveto obredno drevo Slavjanam; 0 славянъ праславянъ; 0 обитателях Иллирии; 0 Илриакъ пригетикъ; 0 словě mesešen; Kratke věsti. — Časopis tento venovaný ku sjednoteniu nárečí slovanských, stojí len 3 zl. r. č. i odporúčame ho filologom našim čo najснаžnejšie.

Napredak. Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži. Glasilo „Hrvatskoga pedagogičijsko - kniževnoga Sborá.“ Uredjuje ga *Ljudevit Modec* u Zagrebu. Napredak vychodí 1., 10. a 20. každého mesiaca na VIII., i stojí na rok 3 zl. r. č.

Školski prijatelj. Časopis za promicanje pučkoga školstva. Uredjuje ga vlastník *Fr. Klaić* u Zagrebu. Vychodí 5., 15. a 25. k. m. na VIII., predpl. cena 3 zl. r. č.

Smilje. List sa slikami za mladež pučkih škola. U Zagrebu. Vychodí čo príloha k „Napredaku“ v XII. raz za mesiac; predplatná cena 50 kr. r. č.

Zagroda. Pismo dla ludu. Kraków. Redaktor *T. Merunowicz*, wydawca *Bronisława Gabryjelska*. Vychodí 8. a 24. každého mesiaca; predplatná cena 3 zl. r. č.

Majitel a vydavatel **Andrej Truchlý-Sytňiansky**. — Knižtl. úč. spolok v T. Sv. Martine.